

Jan Janko, historik věd o životě (k 75. jubileu)

Snad by bylo pro čtenáře srozumitelnější uvést v názvu příspěvku „historik biologie“. Označení biologie pro vědy o živém se ale objevuje až začátkem 19. stol. a jako obor se biologie plně prosazuje o 100 let později. Úvahy o povaze života i systematické studium jednotlivých organismů jsou však jistě starší. Možná právě určitá neuchopitelnost a neohraničenost této disciplíny ve své historické perspektivě způsobuje, že dějiny věd o životě nelákají tolik badatelů jako dějiny věd, které jsou svým předmětem jasněji definovány, jako např. matematika nebo fyzika. To platí i pro české země. Prom. biol. doc. Jan Janko, CSc., svou práci zasvětil nelehké úloze poukázat na význam oboru věd o životě a kultivovat nejen jeho obsah, ale i metodickou stránku. Na tomto místě musím podotknout, že mé pojednání je nakonec více osobním vyznáním, pro faktografičtější text odkazuji na příspěvek Martina France k sedmdesátinám Jana Janko publikovaný také v *Živě* (2013, 2: XXXIV–XXXV).

Jan Janko nastoupil dráhu historika vědy r. 1973, kdy se stal odborným pracovníkem Ústavu československých a světových dějin ČSAV, od r. 1985 pak tamtéž zastával místo vedoucího oddělení pro dějiny vědy a techniky. Po revoluci toto oddělení přešlo do nově vytvořeného Ústavu teorie a dějin vědy, ten však byl v rámci úspor po třech letech zrušen. Od r. 1994 až do odchodu do penze působil v Masarykově ústavu a Archivu Akademie věd ČR. Původně však studoval botaniku, přesněji geobotaniku, na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Studium zakončil r. 1965 prací o stepní vegetaci, pod vedením výrazné osobnosti oboru prof. Jana Jeníka (*Živa* 2014, 2: XXXVIII). Nelze jednoznačně tvrdit, zda je fakt, že o dějinách oboru píše člověk v oboru vychovaný, výhodou, nebo handicapem. Někteří přírodovědci mají sklon nahlížet na vývoj disciplíny pozitivisticky a hodnotit dějiny trochu jednostranně, tvořit seznamy svých významných a úspěšných předchůdců – prosopografie, jak se pak v historicko-vědním žargonu zažilo „dědkologie“. Ovšem motivací pro pouť do dějin disciplíny může být i to, že člověk ve své době nenachází dostatek podnětů, rozmanitosti a plurality v názorech, klade si otázky po možnostech a mezích svého oboru. V historii může nalézt myšlenky své povaze blízké a milé, zapomenuté, ale inspirující. Když takovou pouť podstoupí člověk znalý oboru, tedy s citem pro jeho současné problémy a otázky, je pak jeho svědectví o to cennější.

Jan Janko patří právě do této druhé skupiny. Svou prací vždy dokázal propojovat dva světy – přírodních i humanitních věd, hovořit poutavě a zasvěceně před plénem přírodovědců, aniž by se zaprodal oně „dědkologii“, stejně tak přispět do diskuze v kruzích historiků. Vždy se snažil chápat dějiny vědy v širším dobovém kulturním a společenském kontextu. V publikovaných

textech se nevyhnul prakticky žádnému historickému období. Z vlastní perspektivy mohou asi nejlépe docenit studie věnující se, velmi zasvěceně, raně novověké přírodovědě, např. o Pietru Mattioliim nebo Marku Marcim. Těžiště jeho práce leží ale především v mladším období – od konce 17. do 20. stol. a jeho nejmilejším tématem je romantická naturfilozofie. Publikoval řadu statí o českých přírodovědcích – Janu Evangelistovi Purkyňovi, Bohumilu Němcovi, Josefu Velenovskému ad. Monografie *Vědy o životě v českých zemích 1750–1950* (Archiv AV ČR, Praha 1997) je doposud nejucelenější syntézou tohoto tématu, která neunikne nikomu, kdo se o historii věd o životě zajímá. Pro *Živu* připravil koncepci čísla věnovaného Janu Evangelistovi Purkyňovi (2011, 5) včetně příspěvku o jeho

1 Titulní strana knihy *Vědy o životě v českých zemích 1750–1950*

2 Jan Janko, 80. léta. Foto z Masarykova ústavu a Archivu AV ČR, fond Ústavu československých a světových dějin

3 Jan Janko na semináři Bohuslav Raýman (1852–1910), badatel, učitel a organizátor vědy, v prostorách pražského Karolina (2010). Foto V. Mádlová, Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

naturfilozofii (2011, 5: 206–208), i řadu dalších článků, nejnovější v tomto roce (2018, 1: 2–5), mnohé další recenzoval.

V mnoha textech se Jan Janko vyjadřuje také kriticky ke stavu české historiografie vědy. Nechybí ani zastavení nad smyslem dějin biologie, nad jejich formou a významem. To pro nás jako pro studenty oboru bylo nesmírně důležité. Kromě toho vedl, konzultoval a oponoval studentské práci především z oboru filozofie a dějiny přírodních věd na PřF UK, později také na Fakultě filozofické Západočeské univerzity v Plzni, kde přednášel o metodologii, filozofii a historii vědy. Dějiny vědy, stejně jako dějiny obecně, se v každé době vykládají znovu podle toho, jaké jsou aktuální otázky a diskuze v daném oboru. A pro naši generaci je tímto vykladačem a průvodcem dějinami věd o životě právě pan doc. Janko.

Vždy upozorňoval na přínos, který mají dějiny přírodních věd k obecnému kulturnímu rozvoji, a snažil se vzbudit o ně mezi odbornou i laickou veřejností zájem přinejmenším takový, jakému se těší dějiny dalších oblastí lidské činnosti, třeba umění, politiky nebo ekonomie. Jak uvádí ve své práci *Vědy o životě*: „Snad bude tato práce i pobídkou, aby poznatky minulá se staly oblíbenějším předmětem zájmu odborníků, než tomu dosud je. Jde o kořeny, z nichž vyrůstáme.“ Přejeme tedy jubilatovi, aby jeho práce byla ještě řadu let pobídkou a inspirací pro všechny, nehledě na to, zda vycházejí spíše z humanitních, nebo přírodovědných kruhů.